De Kleine Salamander

Thuis in diversiteit

www.dekleinesalamander.com

2022 Nieuwsbrief 2 &3 - De Kleine Salamander September 2022

De vergezichten van Naboeddhana

Beste natuur-, bijen-, tuin- en/of muziekliefhebbers,

In deze vervreemdende tijden waarin het overal piept en kraakt, omgekeerde vlaggen het landschap ontsieren, veel politici brandjes blijven blussen en vluchtelingen niet echt meer welkom worden geheten blijven de honingbijen gewoon doen wat ze altijd doen: samenleven om voor te bestaan. In deze nieuwsbrief sta ik uitgebreid stil bij een kleine eigen bijdrage aan dit bijzondere soms complexe samenleven: ecologische bijenhouden.
Misschien zit er op een of andere manier een vergezicht in, iets voor de lange termijn.

Het hoofd helder en koel houden en tegelijk je hart en gevoel laten spreken, het lijkt wel steeds moeilijker te worden. Boze (boeren)massa's vermengen zich met corona- en klimaatcrisis-ontkenners, complotdenkers en nog heel wat ander eng 'Samen voor Nederland' burgervolk.
Wat een contrast met onze natuurtuin. Tegen de avond vliegen er over het water van onze vijver en tussen de vele bomen verschillende soorten vleermuizen. En overdag liggen aan de rand van de vijver de kikkers lekker te zonnen op de door de zon verwarmde stenen. In hun gedrag en gekwaak herken ik iets rustgevends: "Relax,… take a dive". Grappige beestjes. Net als de padden in de losse aarde onder het hoog opgeschoten gras. Alsof ze de tijd willen vertragen zodat ze meer tijd hebben om alles in alle rust te overdenken. Ik word er vrolijk van.
Misschien zit er op een of andere manier een vergezicht in, iets voor de lange termijn.

Ik vraag mij steeds vaker af: hebben we op school en daarna eigenlijk wel echt iets geleerd? Iets wat er toedoet? Iets waar de vele generaties na ons ook wat aan hebben.
En op wie zijn we eigenlijk boos? Het lijkt erop dat we vooral boos zijn op onszelf. Boos omdat we misschien al wel 50 jaar en waarschijnlijk al veel langer ons kop in het zand steken. Op de pof leven. Ten koste van het kwetsbare en de kwetsbaren. Die ook nog eens tegen elkaar worden uitgespeeld. Koloniale tijden, ze zijn nooit weg geweest. Zoveel hoogmoed en verwendheid verdient wel een bezinningssteekje. Of zoals Louis Paul Boon lang geleden het zo treffend en in onmacht aan het einde van zijn 'Kleine Oorlog' verwoorde:

"Schop de mensen tot ze een geweten krijgen".

Misschien zit er op een of andere manier een vergezicht in, iets voor de lange termijn.

De honingbijen, al wat verder in hun ontwikkeling dan wij mensen, blijken nog meer in hun mars te hebben dan eerder gedacht. Uit onderzoek van bioloog **Lars Chittka** [1] blijkt dat honingbijen en ook hommels kunnen leren, denken, plannen en voelen. Ze lijken ook gezichten te kunnen herkennen. Honingbijen en 50 miljoen jaar evolutie; wij hingen 50 miljoen jaar geleden nog niet eens in de bomen. Het is eigenlijk niet verwonderlijk dat ze dit allemaal en nog veel meer kunnen.
Misschien zit er op een of andere manier iets in voor de lange termijn.

Ondertussen kijkt Sterrenvrouw- Moeraskoningin '**Naboeddhana'** [2] vanaf haar klimaat-adaptief vlot naar wat wij hier allemaal nog verder gaan uitspoken. Tot hoever willen we gaan?

En ergens heel ver weg en dan weer zo dichtbij verdrinkt een **hond**[3].

Hieronder de volledige nieuwsbrief.

De honingbijen hebben volgens mij een prachtige zomer gehad. Het was misschien wel wat lang droog maar daar lijken ze altijd wel wat op te vinden. Als er ergens nog maar wat water is te vinden. Ze maken zich op dit moment gereed voor de lange bijenwinter.
Voor mij een mooi moment om even stil te staan, te reflecteren, alles op een rijtje te zetten: wat is er nou zo ecologisch aan mijn manier van bijenhouden? Niet dat alles al perfect voor mijn bijen is, ik heb niet alles in de hand natuurlijk, maar pionieren blijft noodzakelijk.

Ecologisch bijenhouden
Ik heb deze zomer ook het gevoel dat het ecologische aspect van mijn bijenhouden steeds meer resultaten afwerpt. Het omschakelen, vooral ook in je manier van denken over de bijen en meer algemeen over (samen)leven, is nog niet zo makkelijk. Ik werk met bijen, dieren die ik qua ontwikkeling hoger inschat dan mijzelf. Een enorme uitdaging om met de nodige risico's bijen te creëren die weer vitaal zijn, zich zo natuurlijk mogelijk gedragen en ook passen in de omgeving. Bijen die ook in een soort evenwicht met de varoamijt(zie verderop) kunnen leven. Streekeigen bijen noem ik ze. Deze manier van bijenhouden sluit ook mooi aan bij mijn denken over een vitale leefomgeving en de noodzaak tot langetermijndenken, plannen en doen.

Vermeerderen van bijenvolken- Respect voor de honingbijen.
Mijn nieuwe koninginnen mogen lekker met alles wat hier aan darren(mannetjes bijen) rondvliegt paren. Elk jaar weer opnieuw. Daardoor blijft er ergens naar ik hoop ook nog veel erfelijk materiaal behouden van de Europese honingbij.
Helaas hebben imkers allerlei ondersoorten van de honingbij hiernaartoe gebracht en ook nog eens honingbijen gekweekt met eenzijdige eigenschappen. Vaak met het doel nog meer honing te winnen en zwermgedrag te minimaliseren.

---

[1] Lars Chittka https://www.kijkmagazine.nl/science/lars-chittka/

[2] www.naboeddhana.com Klimaatkunstwerk met o.a. schilderijen, tekeningen, installaties, poëzie, foto's, inspiratieboekenkast en op verzoek didgeridoomuziek.
[3] 'Vedronken hond'. Zie watermerk en einde van deze nieuwsbrief.

Veel imkers beweren dat je met het vrijelijk kruizen van bijen agressieve bijenvolken creëert. Zelfs sommige wetenschappers nemen dat klakkeloos voor waar aan. Maar dat klopt van geen kanten. Het is prima werken met mijn bijen. Elk jaar lijken ze nog wel weer een stuk rustiger te worden. Het zijn natuurlijk geen schoothondjes. Ik denk dat nog te veel (beroeps)imkers nog veel te ruig omgaan en eigenlijk niet meer weten hoe ze met de honingbijen om moeten gaan, namelijk met respect voor de eigenheid van de honingbijen en hun leefomgeving..

Zwerm gevangen in een kieps (korf)

Vaste standplaatsen,
Vaste standplaatsen zorgen ervoor dat de bijen nog beter hun weg kunnen vinden van kast naar drachtplanten(bloemen, bomen) en visa versa. Maar mogelijk ook de route naar de vaste plaatsen in het luchtruim waar de darren de koninginnen ontmoeten voor de bevruchting.
Gezien het onderzoek van Lars Chittka schat ik in dat bijen ook een goed langetermijngeheugen hebben en dat je dat kan versterken. Dus niet van hot naar her, drachtveld naar drachtveld (monocultuur) reizen maar ze langdurig een eigen geschikte plek geven. Dat is al een uitdaging op zich met alle ‘wij voeden de wereld’ volgespoten aardappelvelden.
No farmers- No food?? Ik kies voor “Real farmers - Good Food’. Want No nature- No life. De echte groenboeren, niet die er de kantjes weer af gaan lopen, ze komen eraan.

Eigen kunstraad maken uit teruggewonnen bijenwas
Met mijn zonnewassmelter win ik bijenwas terug uit oude (bruine) raten. De zon verwarmd de raten. Het was wordt vloeibaar en wordt in een bakje opgevangen. De bruine restanten (van de verpoppingen) blijven achter. In de winter win ik de was terug met een stoomwassmelter. Zo voorkom ik dat onbekende soms giftige residuen (via gekochte kunstraten) het bijenvolk kunnen verzwakken. Want waar massaproductie is wordt vaak omwille van het geld geknoeid. Ook in de 'bijenwereld'.

Kunstraad met kleinere cellen- Kleinere bijen
Van de was maak ik dus weer kunstraad. Een vlak begin met daarop al voorgevormde zeshoekige cellen. Mijn zelfgemaakte kunstraad heeft kleinere cellen(5,1 mm doorsnee) dan de standaard kunstraad in de handel. Dat sluit meer aan bij de oorspronkelijke en meer de natuurlijke grote van cellen, vooral in het broednest. Want die cellen in het kunstraad zijn in de loop der tijd voor imkers opzoek naar het als maar meer (honing), behoorlijk vergroot. De bijen moeten wel weer aan de kleinere cellen wennen. Daar duurt soms wel een paar jaar Het resultaat van de kleinere cellen is ook dat ik steeds meer kleinere honingbijen heb dan de meeste imkers. Ze worden ook steeds donkerder.

Niet meer dan noodzakelijk in de bijenwoning komen.
Dat geeft net als de vaste standplaats rust. En de bijen worden als ik een handeling in de bijenkast moet uitvoeren er ook rustiger van. Van elk volkje houd ik op een eigen gemaakte kastkaart mijn waarnemingen en de ontwikkelingen binnen het volk bij. Ook schrijf ik op welke handeling ik op een bepaald tijdstip heb gedaan. Bij een volgend bezoek weet ik dan wat ik moet gaan doen of juist moet laten. Het voorkomt ook veel onnodig rommelen in de kast.

Geen koninginneroosters
Koninginneroosters zijn roosters die tussen twee kastdelen worden geplaats. De werkbijen kunnen wel door het rooster kruipen maar de koningin niet. Het rooster wordt vaak gebruikt tussen de bovenste honingkamers en de kastdelen daaronder. Op deze wijze kan alleen de honing bovenin komen en komt er geen broed(eitjes, larfjes) tussen de honing. Ik vind het rooster een onnatuurlijke barrière en het verstoord vaak de natuurlijke opbouw van het bijenvolk.

Koninginnen niet merken met stift of plakker.
Zonder merkje leer je haar en haar natuurlijke gedrag beter (her) kennen. Ze is niet alleen groter maar beweegt ook anders dan de vele werksters en darren. Een koningin met lijm-of stiftdeo merkje, erg merkwaardig.

Van koninginnen geen vleugel afknippen. Ja dat vleugeltje afknippen gebeurt uit gemakzucht en gewin nog steeds. De koningin valt dan bij het zwermen voor de kast neer met de hele zwerm om haar heen. Makkelijk voor de imker. Maar de eigenheid en capaciteiten van de koningin worden flink gekortwiekt. Gaan we nu op grond van emancipatorische redenen en gemakzucht Willem ook een been afzetten zodat hij minder van huis kan gaan?

Laten overwinteren op eigen honing
Dat lijkt steeds beter te lukken. En de volkjes die voor de winter toch een extra voersteuntje nodig hebben voer ik bij met zegelhoning van mijn eigen bijen. Dat is honing met was die voorafgaand aan het slingeren van de honing vrijkomt bij het ontzegelen van de raten/cellen waar de te slingeren honing in zit. Die zegelhoning spaar ik op tot aan begin augustus om ze later indien nodig aan volkjes terug te geven.

Varoamijt bestrijden.
In de jaren tachtig en wellicht al eerder is de varoamijt ook hier door al het gereis en gehandel met bijenvolken in West-Europa terechtgekomen. De mijt leeft oorspronkelijk op de Indische honingbij(Zuidoost Azië). Deze honingbij leeft in een soort evenwicht met de varoamijt. Zij heeft een bepaald poetsgedrag en verwijderd ook de mijt in ontwikkeling zo veel mogelijk uit het broed. Voor onze honingbijen was de mijt onbekend. De mijt is niet alleen direct schadelijk voor de bij en bijenlarve maar verzwakt de bij/het bijenvolk ook dusdanig dat deze gevoeliger wordt voor virussen en ziekten. Veel imkers kozen destijds bij het bestrijden van de mijt voor bestrijdingsmiddelen die schadelijk zijn voor het milieu,leefomgeving en in wezen ook de bij. Daarna kwamen er imkers die al doorhadden dat dat niet de goede weg was. Door experimenteren met o.a. organische zuren zoals mierezuur, oxaalzuur (en ook tijmachtige stoffen en lavendelolie) kwam men tot de ontdekking dat er zonder opeenhoping van giftige stoffen in het milieu wel mogelijkheden waren om de varoamijt in bedwang te houden . Een hele verbetering. Maar de vraag blijft: krijg je daarmee bijen die uit zichzelf beter met de varoamijt om kunnen gaan? Ik ben met de nodige risico's, steeds minder van de organische zuren gaan gebruiken. Wel wat meer uitval van volken maar wat over blijft is dat niet steeds veel sterker aan het worden. Ik denk op basis van eigen waarnemingen van wel.

Dit jaar ben ik op het punt gekomen om helemaal geen organische zuren(mierenzuur in mijn geval) meer te gebruiken. Met mijn natuurlijk gekruiste vitale eigen streekbijen alsmede de langdurige introductie van eigen kunstraad met kleinere cellen, overwinteren op eigen honing en andere eerder genoemde (vaak ook weglaten van)handelingen hoop ik bijen te creëren die vitaal en varoabestendig zijn.

Ik hoop natuurlijk ook dat andere (beroeps) imkers stappen gaan nemen. Dat ze ook gaan pionieren richting een meer natuurlijke en toch ook praktische manier van bijenhouden. Want op de keeper beschouwt is de huidige reguliere beroeps- en hobbyimkerij ook een soort van intensieve veehouderij geworden. Gezien de belangstelling uit heel het land voor mijn bijenvolken(verkoop) heb ik goede hoop dat er in het belang van vitale honingbijen steeds meer lange termijn bijenpioniers komen.

In de **tuin** vliegen overdag nu nog veel vlinders. Vooral veel Zandoogjes. Ze houden van de hoge bloeiende grassen. Het wordt wel veel droger en hier en daar verschijnen er al behoorlijk gele vlakken met verdort gras. Maar de regen, de 'heilige' regen is in aantocht. Nu maar hopen dat het niet in een keer met bakken uit de hemel komt.

Dance on fire, when the rain comes down
Dance on fire, when the rain comes down

Some say nothing will happen
Some say we have to change

I say
Before the ocean falls from heaven
You better learn to swim

©De Kleine Salamander

Gelukkig hebben de kikkers en andere waterdieren nog de kleine vijvertjes en onze grote diepe vijver tot hun beschikking.

Voor het eerst heb ik in een van de groentetuinen biologisch aardappels gepoot en geoogst. Prachtige heerlijke Sunita aardappels zonder gif. Ik ga er weer wat nieuwpootgoed uit selecteren. En dan volgend jaar weer in een ander stuk groentetuin opnieuw poten.
En dan zijn er nog de plannen om voor ons huis waar wat meer zonlicht is een stuk groentetuin te creëren.
Verder dit jaar weer dankzij de bijen superveel stoofperen en appels. Ook veel walnoten. Die worden trouwens niet door de bijen bestoven maar door de wind. Wind, bijen en andere insecten, dankjewel.

Mijn eerste biologische Sunita aardappelen

Didgeridoo

Dit keer heb ik van wat kleinere berenklauwen geen nieuwe didgeridoo's gemaakt maar een soort installatie. Het heet 'Moerasbos met natuurlijk bier en een Max. ongezond energiedrankje'. Naboeddhana de Sterrenvrouw-Moeraskoningin kijkt vanaf haar vlot op dit enigszins aangetast moerasbos uit. De installatie is zowel aan de buitenkant als vanuit de binnenkant van de 'Ark van Naboeddhana' [4] te bezichtigen. Binnen de Ark van Naboeddhana, een klimaatkunstwerk, bevinden zich nog meer kunstuitingen maar ook poëzie. De gedichten hebben soms een verbindende relatie met de schilderijen, tekeningen, foto's en installaties. Deze herfst en winter ga ik nog meer kunst maken en in de Ark plaatsen. In het bijzonder ga ik schilderen met bijenwas en ga ik gebruik maken van gemengde technieken. De achtergrond van deze nieuwsbrief is een weergave van een van mijn eerste schilderijen gemaakt met bijenwas: 'Verdronken hond'.

Ark van Naboeddhana met Naboeddhana en het Moerasbos

En op zondagmiddag **11 september** (open monumentendag) ga ik met mooi weer **van 14:30-16:30 uur** optreden met de didgeridoo's en mijn poëzie ergens in **de Le Roy Tuin** (Ecokathedraal Heerenveen) aan de **Kennedylaan in Heerenveen**. Meer info klik hier

[4] www.naboeddhana.com Klimaatkunstwerk met o.a. schilderijen, tekeningen, installaties, poëzie, foto's, inspiratieboekenkast en op verzoek didgeridoomuziek. Iederre vrijdagmiddag en op verzoek geopend.

Verdronken hond

Ergens heel ver weg
En dan weer zo dichtbij
Drijft een oude hond
In een sloot vol dromen

En elke keer als ik opsta
Krijg ik een lik in mijn gezicht
En ruik ik je van mijlenver…
Een zwerver denk ik

©De Kleine Salamander

Er komen altijd weer nieuwe vergezichten. De kunst is om ze dichterbij te halen. Die gedachten omarm ik. Net zoals poëzie en muziek dat doet.

Naboeddhana, ik groet u!

Sjoerd Bonnema – De Kleine Salamander
www.dekleinesalamander.com
www.naboeddhana.com